

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimt pirmieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2019 m. gegužės 3 d.

Nr. 17 (1327)

Sveikiname Motinos dienos proga

Mielieji,

Motinos dieną padėkокime savo Mamoms, Močiutėms už suteiktą gyvybę, begalinę meilę, šilumą ir rūpestį. Pagerbkime iškentusias tremties ar lagerių siaubą, paaukojusias savo gyvenimus dėl vaikų ir artimųjų gerovės. Prisiminkime išėjusias Amžinybėn.

Brangios Mamos,

Telydi jus sveikata, teišsipildo lūkesčiai ir viltys, telydi vaikų ir artimųjų pagarba ir dėkingumas. Būkite mylimos ir laimingos!

**LPKTS pirmininkas dr. Gvidas Rutkauskas,
LPKTS valdyba ir pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė,
„Tremtinio“ redakcija**

Sveikiname visas Mamas, Mamytes, Motules, Močiutes – jaunas ir sulaukusių garbaus amžiaus. Linkime sveikatos, sėkmės gyvenime, gražių dienų ir Dievo palaimos.

LPKTS Kauno filialas

Motinai

*Motule, motina sena,
Palaima Tavo vardo man
Pilna lyg užbaigta diena,
Bet niekada nebus gana
Švelniausių tos gaidos aidų.*

*Mamyte, Tu turi vardą
Kaip vaiko ašara gailių,
Kaip ilgesio naktis tylių,
Kaip ramunėlė paprastą
Ir skausmo valandą rastą.*

Bronė BUTRIMAITĖ-RUPAINIENĖ

Šių metų pradžioje, sausį, buvo skelbiama tokia statistika: Lietuvoje gyvena 2 milijonai 794 tūkstančiai žmonių. Deja, pernai tokiu pat metu gyventojų buvo apie 15 tūkstančių daugiau. Tačiau tokio mažėjimo priežastis nėra emigracija – didžiausia įtaka tam darė neigiamas natūralus gyventojų priaugis: per metus mirė 11,5 tūkstančio žmonių daugiau, nei gimė... Žinoma, emigracija irgi mažina gyventojų Lietuvoje skaičių, tačiau 2018 metais iš šalies išvyko net 15,7 tūkstančio mažiau nei 2017-aisiais. Vis dėlto emigravo daugiau nei sugržo – 32,2 tūkstančio prieš 28,9 tūkstančio.

Kodėl kalbu apie statistiką? Todėl, kad Marijono Mikutavičiaus daina „Mūsų – trys milijonai“ nelabai tiksliai. Bet nesitiki, kad mes dėl to labai nerimautume – kur kas blogiau būtų, jeigu teisus pasidarytų V. Putinas, tėškės apie Lietuvą: „Tai jū ten tik pusantro milijono!“

Zinoma, jis galvoje turėjo emigraciją, ir jo frazė – gryna propagandinė (netikiu, kad Putinas neturi tikrų skaičių!). Be to, jam puikiai žinoma, kad didelė dalis emigravusių lietuvių niekur dingti negalėjo, taigi, jie irgi yra Lietuvos piliečiai, negana to, kai kurie labai aktyviai dalyvaujantys

ekonominame ir politiniame tėvynės gyvenime.

Deja, bet už poros savaičių būsimė gerokai sumažinė savo tautiečių skaičių užsienyje, jei referendumė dėl pilietybės išsaugojimo pasakysime „ne“. Kad taip įvyks, pagrindo yra, nes net kai kurie TS-LKD seimūnai ir politikai pasisako prieš pilietybės išsaugojimą. Tad ko norėti iš kitokių pažiūrų tautiečių?! Veidmainiškas atrodo žinomo kunigo patriotizmas, kai jis teisina „švelniai“ su sovietais kolaboravusius lietuvius valdininkus, kurie į darbą priimdavo negalinčius įsidarbinti tremtinius ar stengdavosi aklai ne-

vykdyti „nurodymų iš Maskvos“, tačiau išeivijos lietuviams dvasiškasis tévelis sako: „Išūžėte man galvą su savo dviguba pilietybe“. Pasiklausius jo, atrodo, kad visi, kas norėdami išbristi iš skurdo išvažiavo svetur, yra baisūs nusikaltėliai, neverti net Dievo atleidimo... Ech, kunige, yra toks dalykas, kaip tėvynės ilgesys, ir jis būdingas ne tik užguitam Sibiro lagerio kaliniui, bet ir nealkstančiam išeiviu už vandenyno! Taigi ne žmogui, pamiršusiam, kas yra atjauta, kvesionuoti, kas vertas vadintis Lietuvos piliečiu, o kas – nebe.

(keliamas į 3 psl.)

Ivykiai, komentarai

Ar savo rankomis nukirsime bambagyslę, laikančią išeivijos tautiečius su Lietuva?

vykdyti „nurodymų iš Maskvos“, tačiau išeivijos lietuviams dvasiškasis tévelis sako: „Išūžėte man galvą su savo dviguba pilietybe“. Pasiklausius jo, atrodo, kad visi, kas norėdami išbristi iš skurdo išvažiavo svetur, yra baisūs nusikaltėliai, neverti net Dievo atleidimo... Ech, kunige, yra toks dalykas, kaip tėvynės ilgesys, ir jis būdingas ne tik užguitam Sibiro lagerio kaliniui, bet ir nealkstančiam išeiviu už vandenyno! Taigi ne žmogui, pamiršusiam, kas yra atjauta, kvesionuoti, kas vertas vadintis Lietuvos piliečiu, o kas – nebe.

Jaunimo pasipriešinimas sovietinei okupacijai

Filosofas Stasys Šalkauskis rašė: „Tauta, kuri klusnai nusilenka prieš brutalią, niekuo nepagrįstą prievertą, yra paliesta vergiško servilizmo“. Tai yra vergiško pataikavimo. Mūsų tauta, pamačiusi tikrąjį sovietinio okupanto veidą, jo kruvinus darbus, dar 1941 metų birželio mėnesį pakilo į ginkluotą kovą dėl savo laisvės, nenusilenkė brutaliai fizinei jégai. Ypač aktyviai toje kovoje reiškėsi Lietuvos jaunimas, sukrutės išlaikyti tautinį orumą, tautinę savimonę, žemės valstybingumą. Vilniaus universiteto studentas Kazys Veverskis, tēsdamas birželio 23-iosios sukiliimo idėjas, 1941 metų gruodį įkūrė Lietuvos laisvės armiją (LLA), kuri iš pradžių įgavo antinacistinio pasipriešinimo pobūdį, o vėliau, sovietams antrą kartą okupavus mūsų kraštą, skelbė pasipriešinimo sovietinei imperijai kovą. Lietuvos laisvės armijos vadovybė teigė, kad patikimiausia priemonė Neprikalauomybei atgauti yra ginkluota karinė jėga. Tikėta, kad laisvę išsikovoti turi pati tauta. Tokios nuomonės laikėsi ir kitos pasipriešinimo organizacijos. Buvo kreiptasi į Lietuvos žmones su atsišaukimu: „Prikelkim Lietuvą mūsų“, pradėta organizuoti kovinius partizanų būrius. Partizaninis karas tėsėsi beveik 10 metų. Lietuvos partizanai – kariai, rodydami didelę išvermę ir pasiaukojimą, kovojo prieš ginkluotą milžiną – sovietinę imperiją. Mūsų minėtas Lietuvos laisvės armijos įkūrėjas Kazys Veverskis buvo vienas iš pirmųjų to karo aukų. Jis žuvo 1944 metų gruodžio 28 dieną prie senojo Nevėžio tilto, iš pasalų užpultas stribų būrio.

Vyko ir neginkluotas pasipriešinimas. Ypačjis sustiprėjo po Stalino mirties: atsirado ūkio savarankiškumo elementų, tautinės kultūros, istorijos, lietuvių kalbos gaivinimo krypčių. Tačiau šis „chrūščioviskas atsilimas“ greitai baigėsi – okupantas vėl pradėjo slopininti visa tai, kas ugđė tautiškumą – pradėtas riboti lietuvių kalbos vartojimas, atsinaujino Lietuvos istorijos klastojimas, mūsų dvasinės kultūros naikinimas.

Šioms okupantų užmačioms pasipriešinti padėjo lietuvių tautinis atspurumas, Lietuvos katalikų bažnyčia. Religijos praktikavimas, tautinės atrubutikos nešiojimas, patriotinių giesmių giedojimas, lietuviška daina, atsiradęs antisovietinis folkloras, kraštotoriniai būriai, tautinių ir religinių švenčių šventimas, kryptingos tautinėsvakaronės – tai suaktyvėjusios rezistencijos išraiška.

Svarbų vaidmenį kovojant už žmogaus ir tautos teises suvaidino pogrindinė spauda: „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“, „Aušra“, „Rūpintojėlis“, „Alma Mater“ ir kitileidiniai, žadinė laisvės troškimą, tautinę savimonę, demaskavę okupanto melo propagandą. Dideli palengvinimą, leidžiant pogrindžio spaudą, turėjo nuo 1981 metų veikusi Salių kaime įrengta slapta spaustuvė, pavadinta „ab“. Ją įrengė Vytautas Andziulis savo sodyboje, po gyvenamuoju namu. Jam padėjo didelis patriotas, naujuojų laikų knygnešys Jonas Bacevičius, Šauklio slapyvardžiu sudaręs ir 1986 metais išleidęs „Trumpą Lietuvos istoriją“, paraše knygelę „Lietuvių vargių dėl savo kal-

bos Vilniaus krašte“. Spaustuvė pavadinta iš steigėjų pavardžių pirmųjų raidžių. Įėjimas į ją buvo įrengtas po slankiojančiu vandens baseinu. Didelės paklausos turėjo čia atspausdinta Lietuvos laisvės šauklio Kęstučio Genio pozicijos knyga „Ugnies kryžius“, Lietuvos partizanų dainos „Kovą aidai“, Laikinios Lietuvos vyriausybės nario dr. Adolfo Damušio, paskutinio Nepriklausomos Lietuvos užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio, vyskupo Kazimiero Paltaroko knygos.

Emė kurtis netgi viešos demokratinių organizacijos ar grupės. 1976 metų lapkričio 25 dieną įsikūrė vieša Lietuvos visuomeninė grupė Helsinkio susitarimų vykdymui remti. Jos steigėjais buvo kunigas jėzuitas Karolis Garuckas, poetė Ona Lukauskaitė-Poškienė, Viktoras Petkus, poetas Tomas Venclava ir fizikas Eitanas Finkelsteinas. Lietuvos Helsinkio grupė registravo žmogaus teisių pažeidimus, išleisdama apie tai informacinius pareiškimus. Dauguma tų pareiškimų pasiekdavo ir Vakarus.

Didelio atgarsio susilaukė 1975 metais vykės fiziko Sergejaus Kovaliovo, daug pasidarbavusio Lietuvos pogrindžio spaudos platinimo bare, teismas Vilniuje, kuriamė dalyvavo ir žinomas akademikas, žmogaus teisių gynėjas Aleksandras Sacharovas. Šiame teisme jis pabrėžė, kad „kiekviena tauta, kuri to nori, turi pilną teisę egzistuoti laisva ir nepriklausoma. Sovietų sajungoje oficialioji tautų draugystė neegzistuoja, o priešingai, egzistuoja didžiulė įtampa“.

Šios rezistencinės kovos sūkuryje raiškiai dalyvavo mūsų mokyklinis jaunimas. Jis kūrė grupes Helsinkio grupės dalyviams remti, buvo rašomi laiškai suimtam Viktorui Petkui ginti, buvo reikalaujama išvesti sovietų kariuomenę iš užgrobtų Baltijos kraštų, surengti visuotinę apklausą dėl šių šalių ateities. Reikalauta nubausti KGB darbuotojus, nusikaltusius savo veiksmais tautai bei žmoniškumui. Labai gražiai ašuntojo dešimtmečio politinę padėtį Lietuvoje 1977 metais apibūdino vienės iš disidentų Aleksandras Štromas: „Sovietinėje visuomenėje neliko nė vieno žmogaus, kuris būtų nuoširdus marksistas ar komunistas, kuris nors per nago juodymą tikėtų į tą santvarą, kuri Sovietų sajungoje viešpatauja“.

Mokykliniam jaunimui gražų pavyzdį rodė susipratę mokytojai, kurie dar 1940 metų rugpjūčio 13 dieną komunistų partijos surengtame mokytojų suvažiavime demonstratyviai vietojė okupantu brukamo internacinalo sugedojimo Lietuvos himną. Mokytojų patriotų nuostata veikė ir moksleivius. Okupacinė valdžia dažnai skusdavosi mokinii „nacionalistiniais“ išsišoki-mais, už tai buvo atleidžiamai iš darbo nemažai mokytojų. Jaunimo tautinę savimonę palaikė ir katalikų bažnyčios aktyvieji kunigai. Komunistinės valdžios struktūros pažymėdavo, kad bažnyčiose mokiniam rengiamos tiksibos pamokos, kad jų metu mokiniai agitujami prieš sovietinę valdžią. Didelį autoritetą jaunimui turėjo vyskupai: Vincentas Borisevičius, Mečislovas Rainys, Julijonas Steponavičius, kunigai Juozas Zdebskis, Pranas Račiūnas, Jonas Zubrus,

Vincentas Sladkevičius, Sigitas Tamkevičius, Alfonsas Svarinskas, Algimantas Keina, Kastytis Matulionis, Eduardas Simaška, Kazimieras Ambrasas, Vincas Jalinskas ir kiti. Žavėjomės taip pat būsimo kunigo Roberto Grigo, sesers Nijolės Sadūnaitės drąsa.

Daug jaunimo pritraukdavo ir tradiciniai Šiluvos atlaidai. Čia būdavvieša proga parodytu savo jaunatvišką ištikimybę Dievui ir Tėvynei. Norėdami sutrukdyti žmonių atvykimą į Šiluvą – vadžia griebdavosi įvairiausiu „gudrybiu“: paskelbdavo tariamai siaučianti kiaulių marą ar raguočių snukio ir nagių ligą. Tačiau jas „gydyti“ buvo kviečiami ne veterinarai, o sovietinė kariuomenė. Įvairiomis užtvaramis būdavo tveriami keliai, ardomi net tiltai. Tačiau atsidavusio savo idėjai jaunimo srauto niekaip negalejo užtverti. Jaunimas nuo Tytuvėnų eidavo pėsčias, nešdamas religinę atributiką, giedodamas religines ir patriotines giesmes.

Vasario 16-ają jaunimas dažnai iškeldavo Trispalvę. Lietuvos laisvės vėliavos, bauginusios sovietinę okupantą, tai vienur, tai kitur būdavo iškeliamos beveik kiekvienais metais. Pavyzdžiu, 1955 metais Trispalvė suplevėsavo Kauno Rotušės aikštėje ant Jézuitų bažnyčios bokšto, pritraukusi čia daugybę žmonių. Ją iškėlė tuometinės mokyklos drąsūs mokiniai: žinomo prieškario aviatoriaus sūnus Algirdas Liorentas ir Algirdas Petrusvičius, atgimus Lietuvai – buvęs Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sajungos pirmininkas, lietuviško ginklo kūrėjas. Šiuos mokinius sovietinis teismas nutesisė sovietinio lagerio katorgos darbams. Didelių aviacinių gabumų turėjusį Liorentą pakirto lagerio čekisto kulką, o Petrusvičius neteko rankos.

1958 metais Trispalvę ant Petrašiūnų elektrinės kamino 80 metrų aukštyste iškėlė ateitininkas, antisovietinės literatūros platintojas ir leidėjas, „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ leidimo talkininkas Petras Plumpa. Jam du kartus teko pereiti sovietinių lagerių kelią.

Miestuose ir kaimuose plito ranka rašyti ar spaustinti atsišaukimai, kūrėsi jaunimo pasipriešinimo organizacijos. Pokario metais Lietuvoje veikė, pagal sovietinio saugumo įstaigos užregistruavimą, 416 pogrindinių jaunimo organizacijų, apėmusi 3337 narius.

Kaune pogrindinės jaunimo organizacijos veikė daugelyje miesto mokyklų, Politechnikos institute ir kitose vietose. Lietuvos kariuomenės dienos proga 1948 metais „Laisvės varpe“ jaunimas buvo raginamas drąsiai žengti Lietuvos laisvės kovotojų keliu: „Lietuvos jaunuoli, ir tave šaukia tėvynės milžinai kapiai, tave šaukia brolių kankinių kapai, tave šaukia tūkstančiai lietuvių trempinių, tave šaukia lietuvių motinų ašaros, tave šaukia auštantis naujas tėvynės laisvės rytas. Tavo keliai – kovos už laisvę keliai“. Partizanų laikraštis „Malda girioj“ 1950 metais rašė: „Pasipriešinimo okupantams kova privalo būti vedama kiekvienoje pradinėje, vidurinėje ir aukštojoje mokykloje, kiekvienoje ūkininko sodyboje, kiekvienoje įstaigoje, įmonėje ir taip toliau, siekiant išsaugoti dorines, moralines ir

Zigmas Tamakauskas

tautines vertėbes, meilę savo kraštui ir pagaliau ruošiant savo tautą galutinei organizuotai išsilaisvinimo kovai...“

Lietuvos jaunimas priėmė šį kvietimą visa savo jaunatviška širdimi. Mokyklose vis labiau plito pogrindinės organizacijos, kurios palaikydavo ryšius su partizaniniu judėjimu. Jaunimas buvo ne tik partizanų ryšininkas, bet ir aktyviai pagelbdavo leidžiant ir platinant pogrindžio spaudą, atsišaukimus. Niolė Gaškaitė savo knygoje „Pasipriešinimo istorija 1944–1953 metai“ pažymi, kad beveik pusę partizanų atsišaukimų išplatindavo moksleiviai. Partizanų gretose kartu su tėvais kovësi ir sūnūs. Daugelis pogrindžio jaunimo organizacijų rinko žvalgybos duomenis, pinigus ir maistą partizanams, buvo pasiruošę išitraukti į aktyvią partizaninę kovą. Pavyzdžiu, Lietuvos jaunimo sąjunga „Jaunoji Lietuva“ pagal partizanų vadovybės pavedimą rinko žvalgybos medžiagą apie okupacinių kariuomenės buvimo vietas, karinių krovinių pervežimą, fotografavo strateginius objektus. Kai buvo suimtas šios organizacijos narys Valentinas Ardzūnas, čekistai jį kaltino Prienų tilto nuofotografavimui, miesto plano sudarymu ir perdavimui partizanams.

Kestutis Girnius savo knygoje „Partizanų kovos Lietuvoje“ rašo: „Yra žinių, kad beveik ištisos moksleivių klasės vienaip ar kitaip susirišo su mišku“. Pogrindinė jaunimo organizacija „Laisvė Lietuvai“ savo programe nurodė: „Raudonieji okupantai atėmė iš mūsų nepriklausomybę, atėmė žodžio laisvę, siekia išbraukti Lietuvos vardą iš pasauly tautų istorijos. Jeigu mes, lietuvių, nesutelksime savo jégų, nesusijungsime į geležinį kovos žiedą prieš bendrą priešą, mes išnyksime nuo savo žemės paviršiaus, kaij išnyko tokio pat likimo ištiki prūsai...“

Tokia dirva buvo ruošiama, prisiemenant vieno iš sovietinių vadų Suslovo žodžius: „Lietuva bus, bet be lietuvių“. Paskutinėje – brežnevinėje konstitucijoje jau buvo išbrauktas punktas, teigiantis nacionalinių respublikų kabalas. Dar kol kas buvo paliktas respublikų įvardijimas, bet ir jų panaikinimui jau buvo rengiamasi, sulydinant respublikas įvieną sovietinį lydinį. Net atitinkama dainuška buvo surakta: „Moj adres – Sovietskij sojuz“... Vadinas, ir Lietuvos vardo nebūtų likę.

(keliamai i 7 psl.)

Ar savo rankomis nukirsime bambagyslę, laikančią išeivijos tautiečius su Lietuva?

(atkelta iš 1 psl.)

Bandytis diskutuoti su pasiskančiais prieš Lietuvos pilietybės išsaugojimą išeivijos lietuviams yra tas pats, kas su sakančiais „su Rusija reikia draugauti, o ne pyktis“. Ką bekalbėtų pilietybės išsaugojimo priešinkai, dažniausiai jiems nepavyksta nuslėpti to gaijaus lietuviško pavydo – „o ko jie išvažiavo, o mus paliko čia vargti“! Arba tėšiama – „išverstaskūrūai!“ Na, o kai pasižiūri, kas jie, mėtantys tokius kaltinimus savo tautiečiams išeiviams, nenustembi – Puidoko, Puteikio, Juozaičio rėmėjai... Žinoma, žmonės turi teisę į nuomonę, bet kai ta nuomonė stebétinai sutampa su putinistų propaganda, kyla klausimas – *cui prodest?* (lot. „kam naudinga?“)

Sprendžiant iš socialiniuose tinkluose suaktyvėjusių kremliaus propagandinkų, tiesiog springstančių nuopatriotizmo pertekliaus ir riksme „jokios dvigubos pilietybės“, būtent Kremliaus suinteresuotas, kad Lietuva savo rankomis nukirstų bambagyslę, rišančią Lietuvos išeiviją su tévyne. Juk sunkiai laikais išeivija buvo paskutinė svetimšalių užguitos tautos viltis ir atrama. Deja, net garbūs mūsų valstybės veikėjai pasisako už tai, kad ta mūsų išeivija po gegužės 12 dienos būtų vadina svetimšaliais.

O ką veikia dabartinė valstybės vardinė – „R. Karbauskio „valstiečių žaliavų“ Seimas, Vyriausybė? Manote, deda labai dideles pastangas, kad šalies piliečiai suprastų referendumo dėl pilietybės išsaugojimo svarbą? Kaip rodo apklausų rezultatai, didesnioji dalis piliečių nesupranta referendumo esmės, formulotės ir pan., daug kas jį suvokia kaip pavoją Lietuvai, nes, girdi, „pilietybė bus dalijama į kairę ir dešinę“, „Lenkija išdalins Šalčininkų kraštą gyventojams lenkiškus pasus ir jie paskelbs atskyrimą“, „privažiuos rusių su lietuviškais pasais“ ir taip toliau.

Štai tada ir prisimeni, žmogau, kaip vyko R. Karbauskio remiama agitacija prieš Visagino AE statybas! Pakelėse plakatai stovėjo, mitingai su būgneliais, laidos televizijoje ir straipsniai spaudoje – viskas prieš Visagino AE statybas... O kad taip aktyviai būtų aiškinama dabar apie pilietybės išsaugojimo išeivijos lietuviams svarbą! Deja, tokų aktyvių pastangų nesimato, o esamos gali būti paveluotos. Pateikiamė Vyriausybės informaciją referendumo pilietybės išsaugojimo klausimui.

Lietuva žengia istorinį žingsnį: spręsimė, kokią valstybės ateiti norime kurėti. Gegužės 12 dieną Lietuvos gyventojai referendumu sieks priimti sprendimą dėl Lietuvos pilietybės išsaugojimo teisės tiems piliečiams, kurie po 1990 metų kovo 11 dienos išvyko gyventi į ES ir NATO šalis ir norėtų igyti tų šalių, kuriose gyvena, pilietybę. Referendumo rezultatas lems, ar bus keičiamas pamatinis valstybės įstatymas – Konstitucija. Kuo šis sprendimas svarbus kiekvienam iš mūsų ir Lietuvos valstybei?

Visų pirmą svarbu suprasti, kad šis referendumas – istorinis žingsnis Valsstybės ir tautos gyvenime. Juo bus

sprendžiama daugybės lietuvių, gyvenančių už Lietuvos ribų, ateitis – jų teisė ir galimybė išlaikyti kiek įmanoma glaudesnius politinius, ekonominius, kultūrinius ir socialinius ryšius su savo šalimi.

Kartu tai klausimas kiekvienam iš mūsų: ar mes matome save kaip piliečių bendruomenę, jungiančią visus po pasauly išsibarsčiusius lietuvius? Referendumas – tai kvietimas prisiumti pilietinę atsakomybę ir išreišksti aiškią savo poziciją dėl to, kokią norime matyti Lietuvos, kaip valstybės, tautos ir piliečių bendruomenės, ateityi.

Pilietybės išsaugojimo klausimas šiandien kaip niekad aktualus. Statistikos duomenimis, šiuo metu užsienyje gyvena daugiau kaip pusė milijono Lietuvos Respublikos piliečių, o pastaruosis keliolika metų gyventojų judėjimas iš vienos šalies į kitą tik sparčėja. Mūsų Konstitucija numato, kad, norėdami priimti valstybės, kurioje gyvena, pilietybę, Lietuvos Respublikos pilietybės jie netekėtų, nes, išskyrus įstatymo numatytais atskirus atvejus, niekas negali būti kartu ir Lietuvos Respublikos, ir kitos valstybės pilietis.

Referendumu bus sprendžiama, ar tie Lietuvos Respublikos piliečiai, kurie pilietybę išgijo pagal kilmę, tačiau išvyko gyventi į kitas valstybes, galės išsaugoti Lietuvos pilietybę, jei nusprestę tapti ir šalies, kurioje tuo metu gyvena, piliečiai.

„Spinter Research“ atlanko tyrimo duomenimis, daugiau nei 80 procentų apklaustujų teigė suprantantys šio klausimo svarbą valstybės ir tautos ateičiai, o 65 procentai išreiškė ketinimą dalyvauti referendumu. Norint, kad pakeitimą būtų priimtas, už jį turėtų balsuoti ne mažiau kaip pusė visų piliečių, turinčių rinkimo teisę. Kadangi ši Konstitucijos dalis gali būti keičiamai referendumo būdu, kiekvieno piliečio dalyvavimas – itin svarbus.

Daugiausiai klausimų ir abejonių viešojoje erdvėje tenka išgirsti dėl to, ar išlaikiusieji pilietybę išlaikytų ir prievoleti atlikti privalomąjį karo tarnybą ir kokį poveikį pilietybės išsaugojimas turėtų jų socialinei apsaugai. Remiantis Konstitucija, privalomąjai karinė tarnybā turėtų atlikti absolūciai visi Lietuvos Respublikos piliečiai, tarp jų – ir išsaugoję pilietybę. Socialinės išmokos, taip pat sveikatos apsauga ir mokesčiai grindžiamine pilietybė, ogyvenamajaveta, tad teigiamas ar neigiamas referendumo rezultatas jiems įtakos neturėtų.

Referendumas: dviguba pilietybė ar pilietybės išsaugojimas? Kuo skiriasi dviguba pilietybė ir pilietybės išsaugojimas?

Nors referendumo pavadinime aiškiai įvardinta, kad tai – referendumas dėl Lietuvos pilietybės išsaugojimo, „Spinter research“ atlanko tyrimo išvados teigia, kad referendumas visuomenėje vis dar labiau tapatinamas su dvigubos pilietybės klausimu. Net 20 procentų apklaustujų mano, kad dviguba pilietybė ir pilietybės išsaugojimas yra vienas iš tas pats klausimas, 52 procentai – kad tai labai panašūs klausimai. Vos 6 procentai referendumo formu-

luotę spontaniškai įvardijo kaip „LR pilietybės išsaugojimas“.

Kuo šie dalykai skiriasi ir kodėl skirtumas reikšmingas?

Vienas svarbiausiu skirtumų yra tai, kad šiuo referendumu nebus siekiama įteisinti galimybės užsienio piliečiams išgiti Lietuvos pilietybę. Net ir nubalsavus teigiamai, jokių užsienio šalių piliečiai negaus teisės ar lengvatos drauge išgiti ir Lietuvos pilietybę.

Referendumo tikslas – suteikti galimybę jau esamiems Lietuvos piliečiams, kurie šalies teritoriją paliko po 1990 metų kovo 11 dienos, išlaikyti turimą Lietuvos pilietybę net jei, gyvendami kitoje valstybėje, nusprestų priimti ir tos valstybės pilietybę. Dar daugiau, ši teisė būtų suteikta tik tiems lietuviams, kurie drauge norėtų turėti Lietuvai draugiškų Vakarų Europos, JAV ir Kanados valstybių pilietis.

Kitaip tariant, referendumu sprendžiamas pilietybės išsaugojimo klausimas tiesiogiai liečia tuos mūsų tautiečius, kurie šiuo metu gyvena už Lietuvos teritorijos ribų. Statistikos duomenimis, jų yra ne mažiau kaip pusė milijono.

Būtent dėl didelio esamo emigrantų skaičiaus ir vis spartėjančių emigracijos tempų, pilietybės išsaugojimo klausimas įgauna milžinišką svarbą. Tai – jau ne kurios nors vienos piliečių grupės, tačiau valstybinės reikšmės klausimas, lemsiantis Lietuvos, kaip piliečių bendruomenės, ateityi.

Specialistai pripažįsta, kad referendumu priėmus pilietybės išsaugojimo teisę, tai taip neabejotina galimybė pagaliau sukurti veiksminges teisinius ir politinius mechanizmus, kurie leistų esamiems emigrantams palaikyti glaudžius ekonominius bei kultūrinius ryšius su Lietuva.

Ar išsaugoję pilietybę liktų lojalūs Lietuvai? Tai vienas labiausiai nerima keliančių klausimų – kokios pasekmės būtų valstybės saugumui, jei būtų priimtas teigiamas referendumo nutarimas?

Pasak „Spinter Research“ atlanko tyrimo, klausimą „Ar pilietybę išlaikiusieji išliktu lojalūs Lietuvai?“ kaip labiausiai dominantų nurodė net 43 procentai apklaustujų. Vos kelias procenčiai mažiau – 39 procentai apklaustųjų domisi ir kitu su valstybės saugumu susijusi klausimu – ar pilietybę išlaikę lietuvių išlaikytų ir pareigą tarnauti Lietuvos karionmenėje.

Prisimenant vos prieš keletą metų įvykusią Rusijos agresiją Ukrainoje, toks klausimas atrodo mažu mažiausiai natūralus. Būtent abejonė dėl lojalumo tarptautinės grėsmės atveju buvo vienas svariausiu argumentu, kodėl Estijos valstybė, 2013–2014 metais svarčiusi dvigubos pilietybės klausimą, nusprendė jos neįteisinti.

Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad Lietuvos atveju nemažai dalį nerimo ir sumaišties kelia ne iki galu aiškiai suvoktas referendumo tikslas. Juo bus siekiama ne įteisinti dvigubą pilietybę, o su teikiu teisę pilietybę jau turintiems tautiečiams ją išsaugoti. Ši teisė būtų su teikiama tik tiems lietuviams, kurie Lie-

tuvos teritoriją paliko po 1990 metų kovo 11 dienos ir šiuo metu gyvena euroatlantinės integracijos kriterijus atitinkančiose – taigi Lietuvai draugiškose – šalyse bei siekia išgiti ir jų pilietybę.

Kitaip tariant, net ir referendumu nubalsavus teigiamai, jokios kitos šalies, tame tarpe ir Rusijos, pilietis neigautų teisės drauge išgiti Lietuvos pilietybę, o gyvenantys Lietuvos teritorijoje – išgiti dar kurios nors šalies pilietybę.

Pasak specialistų, svarbu pabrėžti, kad išsaugoję pilietybę išsaugotų ir pareigas savo valstybei. Tai neabejotinai lieštų ir privilomatą pradinę karo tarnybą.

Šiuo metu Europos Sąjungoje pastebima dvigubos pilietybės įteisinimo tendencijos ir yra net 22 valstybės, kurios siauresne ar platesne apimtimi pripažįsta dvigubą pilietybę, tarp jų – ir tokios nedidelės šalys kaip Belgija, Kipras, Čekija, Latvija, Liuksemburgas, Malta.

Kokią įtaką teigiamas referendumo rezultatas turėtų Lietuvos socialinės apsaugos ir darbo sistemai? Ar išsaugoję pilietybę asmenys gaus ir kokių nors privilegių, kurių neturi tie, kurie gyvena Lietuvos teritorijoje? Ar išlaikys tas pačias pareigas valstybei?

Pasak specialistų, svarbiausia suprasti, kad tie Lietuvos piliečiai, kurie išsaugotų Lietuvos pilietybę drauge išsaugotų ir visas su ją susijusias pareigas, o ekonominiu požiūriu pilietybės išsaugojimo įteisinimas sukurtų sąlygas palaikyti glaudžius ekonominius ir socialinius ryšius su kitose šalyse gyvenančiais lietuvių bei kurti valstybei pridėtinę vertę.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, atsižvelgdama į visuomenės narių klausimus, įvertino, kad pilietybės išsaugojimo įteisinimas esminės įtakos socialinės apsaugos ir darbo sistemai neturėtų. Taip yra todėl, kad socialinės apsaugos priemonės yra susietos ne su pilietybė, o su gyvenamaja vieta.

Bet kurios valstybės pilietis, mokėjės socialinio draudimo įmokas atitinkamai draudimo rūšiai, išgija teisę ir į valstybinio socialinio draudimo išmokas. Teisę gauti piniginę socialinę paramą, valstybės mokamas išmokas, skirtas vaikams išlaikyti, paramą būstui išsigyti turivisi, kurie gyvena Lietuvoje ir yra deklaravę čia savo gyvenamą vietą.

Pasak ministerijos, vienintelis numatomas nesklandumas – tai galimas kiek didesnis darbo krūvis nagrinėjant piliečių prašymus ar skundus.

Krašto apsaugos ministerija taip pat patvirtino, kad vieną pagrindinių pareigų valstybei – prievoleti atlikti pradinę karo tarnybą, išlaikę pilietybę taip pat išlaikytų. Kas nutiktų, jei kitos valstybės pilietybę išgijęs Lietuvos pilietis būtų šaukiamas atlikti karo tarnybą ir kitoje valstybėje? Pasak ministerijos, tokiu atveju pirmą turėtų būti atsižvelgiama į Lietuvos respublikos interesus ir karo prievoletininkas privalomąjį karo tarnybą turėtų atlikti Lietuvos pilietis. Kita atveju, pilietis, norintis atlikti karo tarnybą kitoje valstybėje, tam turėtų gauti Vyriausybės leidimą.

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

Matikų šeimos kova už laisvę

Jonas Matikas-Aidas

Skaičiuojama, kad partizaninės kovos laikotarpiu žuvo apie 30 tūkstančių Lietuvos partizanų ir jų rėmėjų. Tarp jų buvo tūkstančiai šeimų, kuriose ant Laisvės aukuro paaukota po keliis šeimos narius: sūnus, dukras, tėvus, vakis. Viena tokiai yra Matikų šeima, kurioje tą pačią dieną, tai yra balandžio 12-ąją, tik aštuonrių metų skirtumu, žuvo broliai Jonas ir Antanas Matikai. Dar trys šios šeimos atžalos dalyvavo partizaniniame kare ir nukentėjo.

Matikai gyveno Sundakų kaime, Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. Broliai Jonas, Antanas, Bronius į partizanų gretas istojo 1944 metais. Kai šv. Kalėdų dienomis Jonas Matikas-Aidas žuvo dar 1945 metais, Antanas Matikas-Skroblas partizanų gretose išbuvo daugiau kaip aštuonius metus. Jis dalyvavo daugelyje vykusių mūšių: Alšininkų, Paverknų, Gojaus miške. Žuvo 1953 metais Migonių kaime, smogikų apsuptyje. Jo kūnas nesurastas.

Jiezno apylinkėse

Sundakų kaime Mykolas ir Pranciška Matikai džiaugėsi ne tik sutvarkytu ir išpuoselėtu 22 hektarų ūkiu, bet ir 10 vaikų būriu. Tėvai atrodo buvo viską numatę jiems pastatyti ant kojų: Antanas (gimės 1909 metais) ir Vincas (gimės 1912 metais) turėjo paveldėti ūki, Joną (gimusį 1918 metais), Bronių (gimusį 1928 metais) ir Albina (gimusį 1929 metais) išmokyti amato. Penkios dukterys turėjo gauti geras pasogas, laimingai ištékėti. Viskas klostėsi pagal tėvų sumanymą: Domicelė (gimusį 1910 metais) ištékėjo už kaimyno ūkininko, Karolina (gimusį 1914 metais) išvyko pas vyrą prie Stakliškių, Bronė (gimusį 1919 metais) – į Alytų, Anelė (gimusį 1927 metais) – į Kauną, o Adelė (gimusį 1921 metais) liko gyventi tėviškėje. Net kai 1942 metais mirė tėvelis Mykolas: Jonas mokėsi Kaišiadorių amatų mokykloje staliumi, paskui išidarbino, vedė. Antanas liko sen berniauti tol, kol pastatys jaunesniuosius „ant kojų“, seserims kaupė kraičius.

Viską sujaukė sugrįžęs okupantas. Pasiklausydavo Matikai partizanus drąsinančias iš užjūrio translieuojamas radijo žinias, tarnauti okupantams negalvojo. Pradėjo slapstytis.

Iš pradžių Antanas ir Vincas glau-

dėsi savo kaime, paskui išėjo į partizanų būrij, kuris laikėsi Pelekonių, Niburių miškuose, Prienų rajone. 1946 metų pradžioje Pelekonyse, stribai trėmė į Sibirą kelias šeimas. Partizanai nutarė juos užpulti ir pasmerktuosius išgelbėti. Kilo susišaudymas. Pasitraukė į Alšininkų kaimą tada, kai stribams į pagalbą skubėjo NKVD kareiviai, buvę Jiezne. Tačiau po poros valandų teko stoti į mūšį vėl. Pamatė broliai Matikai, kad stribai atvažiavo su jų šeimos vežimu ir arkliais, tad dar atkakliai gynėsi. Netrukus Pranciška Matikienė gavo žinią, kad jos sūnus Vincas sprogstama kulka sužeistas į petį ir guli ūkininko daržinėje. Pasikinkė motina arklį, susirado sūnų, prie Darsūniškio persikėlė per Nemuną. Taip atsirado jiedu Kauno ligoninėje. Tik gydytis negalėjo, nes saugumiečiai išsivežė šalia Vinco gulėjusį sužeistą partizaną Joną Ginkų, kuris apie savo kaimyną šį tą žinojo. Bijodamas išdavystės, Vincas paliko ligoninę, slapstėsi Kaune, išsigijo dokumentus Antano Sakalo vardu, pradėjo mokytis. Sako, vėliau dvejus metus studijavo Vilniaus universitete. Tačiau vėl teko bėgti, šį kartą net į Biržus, dirbtį apželdintoju. Taip Vincas Matikas-Hanibalas nuo lagerių išsisuko.

Bronius Matikas-Naras ir Adelė Matikaitė-Žibutė prisijungė prie Didžioios Kovos apygardos partizanų. Bronius tapo kovotoju Naru, o Adelė – partizanų ryšininkė Žibute.

Jonas-Aidas žuvo nelygioje kovoje

Jonas Matikas-Aidas buvo Didžiosios Kovo apygardos (DKA) Andriaus Zdanavičiaus-Morkos būryje. Ieigulio Alekso Alionio sodybą Guronių kaime, Rumšiškių valsčiuje, taip vadina-moje Kardono eiguvėje, priklaususioje Pravieniškių girininkijai, atėjo jie tik savo žūties išvakarėse, 1945 metų balandžio 11 dieną, trečiadienį. Čia stovėjo keletas valdiškų namelių, vietovė buvo atoki. Tod apie dvidešimt partizanų iškūrė daržinėje ir jautėsi saugiai, sako, net kulkosvaidžių įkélé į medį ir sargybą pastatė. Pats eigulys irgi buvo partizanas, turėjo Šaulio slapyvardį.

Tuo metu Jonas Matikas gyveno Beištrakiuose, pas žmonos Marytės Bandzevičiūtės tėvus. Mat 1942–1944 metais, po Kaišiadorių amatų mokyklos baigimo, jis dirbo Pravieniškių priverčiamųjų darbų stovykloje, prižiūrėjo rusų belaisvius, ten su Maryte ir susipažino. Po karo slapstėsi Beištrakiuose, augino šeima pusės metų mergaitę. Kadangi iš tarnybos Pravieniškėse laikų buvo pažįstamas su broliais Zdanavičiais iš netoliomo Guronių kaimo, tad glaudėsi ten. Deja, jau kitą dieną juos apsupo kareiviai, išlaipinti šiai operacijai iš fronto gržtančių rusų ešelonu. Tada sunkiamė mūšyje žuvo dylikia partizanų, tarp kurių buvo ir Jonas Matikas-Skroblas. Sako, kareivii tada žuvo kelis kartus daugiau.

Partizanų kūnus nutempė į Beištrakius. Marytė Matikienė savajį pažino tik iš jos numegzto megztinio... Palaidojus vyrą, moteris ne kartą sulaukdavo stribų. Kartą, kai mažoji dukrelė buvo išmaudytą, atėjė atlupojo duris, krate trobą. Mažoji susirgo plaučių uždegimui ir mirė.

Po sūnaus Jono žūties, jo motina

Sveikiname

Garbingo 85-ojo gimtadienio proga nuoširdžiai sveikiname LPKTS Druskininkų filialo narę Angelę PRIEKULIENĘ. Linkime ilgų, ramių ir laimingų gyvenimo metų, geros sveikatos ir Dievo palaimos.

LPKTS Druskininkų filialas

*Ieškome žodžio – kaip ji rasti,
Minioje nepasimesti?
Kaip gražiai prisijaunkinti –
Kaip daigelį, kaip medelį,
Kurs netgi žydėti gal...*

Kokį surasti žodį, kuriuo galėtume atsidėkoti mūsų kruopščiajai bitutei, kuri mus pasveikina su gimtadieniui, kuri užjaučia, atėjus skausmingai valandai, kuri visus padrąsina, suteikia vilties ir toliau gyventi, džiaugtis, iškentėjus Sibiro šalčius, kalėjimų vargus...

Sveikiname jubiliejinio gimtadienio proga mielą Zitą MAČIULYTE-ZIAUGRIENĘ ir visus LPKTS Rokiškio filialo narius, gimusius balandžio mėnesį:

Antaniną GRUODYTĘ-BRAŽIENĘ ir Vandą KLIAUGAITĘ-ŽIKO-RIENĘ – 90-ojo,

Valentiną MOTIEJŪNAITĘ-REMEIKIENĘ – 85-ojo.

Lai jus lydi Aukščiausiojo palaima, Švč. Motinėlės Marijos globa.

LPKTS Rokiškio filialas

Prancišką 1945 metų gegužės 23 dieną išvežė į Sibirą. Seserį Adelę tais metais kažkas iškundė dėl ryšių su partizanais, ji buvo nuteista 10 metų kalėti. Antanas iš likusiu Lietuvoje brolių ir seserų akiračio dingo. Tik 1990 metais jie sužinojo apie tragiską brolio likimą.

Antanas-Skroblas – išvadystės auka

Antanas Matikas po brolio žūties slapstėsi dar aštuonerius metus. Jis buvo DKA 4-ojo ir 3-ojo batalionų būrio vadas, o jis sunaikinus tapo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės būrio vadas. Jau nuo 1950 metų, praradęs vilį, tačiau tvirtas dvasia, vis dar vilkėdamas Lietuvos kario uniformą, klaidžiojo su keliais draugais po apylinkes, gerų žmonių priglaudžiamas ir maitinamas. Istorikas Kęstutis Kasparas KGB archyve rado dokumentus, įrodančius, kad jo žūtį lémė KGB organizuota agentūrinė operacija, pasitelkiant taip vadinamus agentus smogikus.

1953 metų balandžio 12-ąją jis su draugais glaudėsi Prano Maciulevičiaus sodyboje Migonių kaime, esančiame už keturių kilometrų į pietus nuo Kruonio, Kaišiadorių rajone. Nors šeimininkas buvo sukurto „Naujojo kelio“ kolūkio pirmininku, jis galėjo padėti ir

partizanams. Dabar sunku išsiaiškinti, kas išdavė partizanus. Žinoma, kad agentai-smogikai, tarp kurių dokumentuose paminėti „Makarevičius“ ir „Švyturys“ bei „Karosas“, su Kruonio stribais pagal informatoriaus pranešimą apsupo sodybą. Tada čia slapstėsi keli partizanai. Troboje taip pat buvo sodybos šeimininkas ir dvi jo dukros, šeimininkė tada buvo išvykus į Kauną. Išdavikai pasirodė kieme apsirengę partizanais, su lietuviškomis uniformomis. Gal Antanas Matikas pajautė išdavystę, nes iš kvietimus išeiti néjo. Beлиko smogikams veržtis į pastatą. Susisaudyme žuvo sodybos šeimininkas ir du partizanai: Antanas Matikas-Skroblas ir Antanas Bieliauskas-Dobillas, Amalas (gimės 1921 metais) iš Slabados kaimo, Jiezno rajono. Žuvo ir sodybos šeimininkas Antanas Maciulevičius. Jis dar gyvą nuvežė į Kauno klinikas, tačiau ten nuo žaizdų mirė. Buvo sužesteti ir trys smogikai. Tuo metu Antanas Matikas buvo partizanų grupės vadas. Jis sudarė 4–5 vyrų. Žinoma, kad su juo kartu slapstėsi tada nežuvęs partizanas iš Seplioniškių kaimo, slapyvardžiu Aldutė. Slapyvardį pasirinko pagal išvaizdą: nėšiojo ilgus plaukus, supintus į kasą.

(keliamas į 7 psl.)

Antanas Matikas-Skroblas vestuvėse (kairėje prie jaunosis)

Svarstyklės visam gyvenimui

Tęsinys.

Pradžia Nr. 16 (1326)

Po tokio trumpo ir dalykiško pokalbio švietimo skyriuje Ramutė gavo darbą Zarasų rajone. Nuvažiavo ten pakeleivinėmis mašinomis, dažniausiai tai rusiškais sunkvežimiais, tik pas-kutinę atkarpelę ją „viliukas“ iki pat Zarasų švietimo skyriaus pametėjo. Pirmame aukštė sėdėjo sekretorė, kuri ir sutiko Ramutę.

– Laba diena, aš iš Kauno. Gavau paskyrimą dirbtį mokytoja, – labai nedrąsiai prisistatė Ramutė.

– Aaa, taip, žinau, kad tokia atvažiuoti turėjo. Teks užpildyti šią blanką, rusiškai juk mokate? Tik neprimeluo-kite, rašykit viską teisingai, prašome.

Ramutė atsisėdo ant taburetės, pa-sidėjo blanką ant palangės ir pradėjo pildyti: Ramutė Venytė, gimė ten ir ten, tėvai mirė, brolių nei seserų nėra, bai-gė Kauno mergaičių gimnaziją, stab-te-lėjo mintimis prie klausimo, ar komjaunuolė, bet, greit sumetusi, kad ir taip jau teisybės nerašo, patvirtino – taip, komjaunuolė, užsienyje giminių neturi, deportuotų asmenų šeimoje nėra.

– Gerai, dabar su šiuo blanku lipki-te į antrajį aukštą, ten ant durų užra-šyta, kur rasite švietimo skyriaus viršininką, draugą Genadijų Aleksejevi-čių Kuzmicevą.

– Jis rūnas? – Ramutei išsprūdo klausimas.

– O tau, mergyte, koks skirtumas, ru-siškai juk moki? – nusišepė sekretorė.

Ramutė pasiėmė sunkų medinį la-gaminą ir pasisuko laiptų link.

– O tu, mergyte, palik lagaminą čia, pasaugsiu, – jau mieliau prakal-bo sekretorė.

Pačios pirmos durys ir buvo to viršininko. Ramutė nedrąsiai pasibeldė, raudonis išmušė veidą, kojos kaip ne-jos, rankas degino gelsvo popieriaus blankas...

– Prašom, – išgirdo lietuviškai. Tai ją šiek tiek padrasino.

– Draugė...? – tiesė ranką, nepakilęs nuo kėdės, dėdamas į šoną papkę su dokumentais.

– Ramutė Venytė, su paskyrimu mokytojauti pradinėje... – silpnu bal-su prisistatė, iš susijaudinimo paduo-dama delnu žemyn ranką.

– Rankų mes čia nebūciuojam! – nusikvatojo viršininkas, – va taip, tvir-tai paspaudžiame, – tai sakydamas stip-riai spustelėjo smulkų jos delnā.

Ji padėjo ant stalo užpildytą popie-riaus lapą. Viršininkas greitomis per-metė jos biografiją, pažiūrėjo į akis ir pasakė:

– Nu visi čia tokie švaručiai ateina, bet po kiek laiko teisybė išlenda. Ry-toj devintą valandą mano šafior nuveš tave į Paežerio kaimą, ten mokykla be mokytojo liko. Gyvensi kolūkio bibli-tekoje, draugė Baužienė parodys tau kambarėli. Net virtuvėlė yra.

– Bet aš šią naktį neturiu kur mie-goti, – nedrąsiai ištarė Ramutė.

– Vasara, juk, dievočka, su mokyklos sargu susitark. Va, mokykla per aikštę matosi. Tai iki rytą jausi, – ištiesė ranką.

Ramutė nulipo laiptais, atsisveiki-no su sekretore, pasiėmė savo sunkų medinį lagaminą ir nuėjo link mokyk-

los. Sargas pasirodė tik vakare, jau su-temus. Parodė Ramutei mokyklos san-deliuką. „Jeigu nori, tai gali čia permie-got, vasara, nesušalsi.“

Išsitraukė iš lagamino šiltą, dar ma-mos numegztą vilnonę skarą, atstoju sių antklodę, prigulė pusiau sėdomis, kojas užkrovė ant lagamino, ant krūtinės įtais-e rankinuką ir užmigo. Ryte, vos pra-švitus, atsibudo. Saulės spinduliai pro-plysius apšvietė jos nakvynės vietą. La-gaminas tebebuvo po kojomis, bet ant krūtinės ji buvo apsikabinusi kartoninę dėžę... Persigandusi pašoko kaip pašau-tas žvėrelis, išbėgo į lauką ir čia pat pa-matė numestą rankinę. Aišku, nebebu-vo pinigų, tų kelių varganų rublių, pas-skolintų kelionei ir gyvenimo pradžiai.

Perbėgo aikštę ir vėl atsidūrė švie-timo skyriaus sekretorės kambarėlyje.

– Mane apvogė, naktį pinigus ištraukė, – verkdama pralemono. Sekretorė il-gaižiūrėjo į ją priekaištingu žvilgsniu, pas-kui jos akys kažkaip sušilo, priėjo, ap-kabino akis besišluostančią Ramutę.

– Tokie laikai, mergyte, va tau šim-tas rublių, po pirmos algos atiduosi.

– Ne, ką jūs, man tiek nereikia, ir pusės užteks, – nežinodama, kaip atsi-dėkoti tai svetimai moteriai, ji nepagal-vojusi pakšteliėjo sekretorei į ranką.

– Niekad daugiau taip nedaryk, mes ne ponai ir ne kunigai. Važiuok, viliu-kas jau laukia.

O tuo metu Nastutė su Pijumi ir dar šimtais tokius kaip jie, kalatojosi tra-u-kiniai, karts nuo karto kaip karvių bandos, ginkluotų kareivių perginami iš vie-nų traukiniių vagonų į kitus. Nastutė, kad negalvotų apie baisią jų padėtį, pa-sakodavo Pijui prisiminimus, apie jų gy-venimą Lietuvoje. Pijus klausėsi, lyg-pats ten nebūtų gyvenęs, ar tose isto-rijose nebūtų dalyvavęs. Jos sukauptos kelionei maisto atsargos jau buvo pa-sibaigusios, tik liko visokiu daržo sėk-lų maišeliuose. Tų Nastutė niekaip ne-būtų pradariusi, už nieką nebūtų par-davusi. Apie jas tik pati ir žinojo. Kar-tais patirkindavo savo slėptuvės: ap-čiuopdavo maišelius užsiūtose drabu-žiu kišenėse ir nusiramindavo – „viskas bus gerai, viskas bus gerai“.

Kartą prisiminė ji, kai dar prieš ka-rą, šalia jų, į gretimą sodybą, atvažiavo vasaroti Jonas Mašiotas su šeima. La-bai malonūs, mokyti žmonės. Pas Nas-tutę ateidavo nusipirkti pieno, varškės, sviesto, dievino jos keptą duoną. Vis apie ūki pasiteiraudavo, kokią naudą iš jo gaunanti. Tai Nastutė jam kaip žir-nius visokius skaičius tik berdavo, kiek gavo, ką sumokėjo, kiek planuoja gau-ti. Tuo metu jau žinomas matematikas tik galvą kraipė į vieną kartą labai rim-tai pasakė: „Jeigu būtum mokyta, man lygi matematikė būtum. Tai štai ką tau patarsiu – atsidaryk krautuvę, tau tu-rėtų sektis, turi tam didelių gabumų.“ Ir taip ne vieną kartą ją padrąsinės, tru-putį gal net ir pamokęs, šis žmogus pa-dėjo jai apsispręsti ir jau kitą vasarą Anastazija atidarė savo krautuvę. Va iš ten ir tos svarstyklės atsirado, pono mokytojo Jono patarimų paklausius.

– Toks svoris, kam tu jas pasiėmei, – silpnumo valandėlis klausavo Pijus. – Man kažkaip ponas mokytojas prieš akis paskutiniu momentu pasiro-

dė, tai ir griebiau nuo suolo tas svarstyklės... Tada neapgavo, tai ką gali ži-not, gal ir dabar pravers...

Ramutė, tik gavusi pirmą algą, iš karto skolą sekretorei atidavė. Ateida-vō ji iš savo kaimo į Zarasus pėsčia, ne taip jau toli buvo, dvi valandėlės įjimo. Žiemą tik sunkiau pasidarė, privertė kalnus sniego, gerai, jeigu traktorius pravažiuodavo, tai tomis provėžomis ir nueidavo. Niekas gi algos į namus ne-atveždavo, pati į švietimo skyrių eida-vō. Kaimo moterytės labai ja rūpinosi, gaila joms buvo tokios perdžiūvusios našlaitės, panelės didelėmis apvaliomis akimis. Pasikviesdavo ją vakarienės, žmonės geri buvo, dalinosi kuo turėjo ir ko neturėjo... Tai už suraupytaus pi-nigus seną mamos paltą persisiuovo, bu-vo tokia šluba Marytė, siuvėja tame kai-me, visai nebrangininkė. Zarasuose ba-tsuvys šiltus batus jai pasiuvo, avies kailiu vidų išklojo. Kokia laiminga Ra-mutė buvo, kad kojos nebešalo! Bet ką bedarytų, kuo džiaugtusi ar ko bijotų, vis apie mamą ir tėtį galvojo: ar gyvi, ar sveiki, ar nesušalę, ar nenumirę... bai-siai liūdnos mintys ją naktimis užklup-davo, miegoti neleido. Naktimis nuo kiekvieno garselio krūpčiojo, vis jai at-rodė, kad jau jos pasiūmti atvažiavo... O kartais net to ir norėdavo – gal tada tėvus pamatyti? Sapnuodavo ji tėtės švelnų žvilgsni, mamos aiškius nurody-mus išklausydavo. Kur jūs, kur jūs?

Taip praėjo žiema, taip išširpo snie-gas, taip pražydo šlaituose žibuoklės.

Vieną rytą atlėkė į mokyklos kiemą su savo viliuku tas pats švietimo skyriaus viršininkas. Matė Ramutė, kad jis po kiemą kaip įkirpta uodega avis laks-tė, tai jau suprato, kad nieko gero. Kai-tik baigėsi pamoka, įgriuvo į klasę ir rekt pradėjo:

– Tai gerai prisimelavome, drauge Venyte! „Tėvai mirė!“ Tai dabar krau-

kis mantą ir į Skiemenu kaimą ant Bal-

tarusios sienos, ten mokytojaus. Ne-

bér ten mokytojo, nušové! Va ten ga-

lési apsimelavusi ir sédeti.

Ramutė ne iš karto suprato, buvo tikra, kad ją jau irgi pas tėvus siunčia, bet kai atsipeikėjo, tai patikėti negalė-jo, kodėl ją paliko? Nesiginčydamas su-sikrovė mantą. Kitą rytą su kolūkio arkliu ją išvežė į tolimalį ir Dievo pamirštą, bet dar Lietuvoje esantį užkampį. Il-gai važiavo per miškus, kartais palei ko-kį ežerą, kartais per ilgą lauką. Tik į pavakarį atvažiavo į tokį apleistą ir nutri-ušusį kaimą su raudonais plakatais ant stulpų. Net ir čia buvo kuriami „tvirti pamatai komunizmo statybai“...

Pradžia buvo sunki: karšta, musių, mašalų gausi vasara įjems, prieverta at-vežtiems, buvo trumpa, paskui prasi-dėjo vėjuotas ruduo, o po jo atėjo ne-įsivaizduojamai šalta žiema. Upė, skaidri kaip stiklas Tuysuk, vasarą mai-tinusi ir girdžiusi tremtinius, užšalo, kaskart reikėjo eketę naujai kirsti, kai reikėjo pasisemti vandens. Žmonės kiauruose barakuose krito kaip lapai, kartu su jais atkeliavęs kunigas nespė-juo teikti paskutinių patepimų, o ižie-mojus ir pats sunkiai susirgo. Valdžia vis-lik išsigando tokio greito žmonių pra-radimo, tai nutarė kai kuriuos iki pa-vasario apgyvendinti miško kirtėjų tro-

bose, o jau tada tvarkyti barakus, kad bent nepustyti viduje. Taip Nastutė su Pijumi apsigyveno miško darbininko troboje. Gavo atskirą kambarėli, pasi-kabino savo atsivežtą kryžių, pasidėjo ant suolo svarstyklės, už kryžiaus už-kišo Ramutės nuotraukytę. Davė jiems šimtasiūles, šeimininkai parūpino vei-lokus, seno šieno į kampą primetė. Pi-jus, nors ir kaip pavargės grįždavo iš miško darbų, šaltas žiemos vakarais sukonstravo medinę lovą, šieną į lovos rémą sumetė, vis ne ant grindų gulėti... Dabar Nastutė kas vakarą, prie lovos atsklaupus, į kryžių žiūrėdama, stip-riai rankas prie krūtinės laikydama, mel-dėsi už Lietuvą, meldėsi už savus, ten li-kusius, prašė saugoti Ramutę ir leisti dar bent kartelį ją pamatyti. Gal kartais jų maldos sutapdavo, nes kažkokia šiluma staiga per delnus į krūtinę ateidavo, tuomet jau ašarų nebesulaikydavo...

Atėjus pavasariui ir sušilus žemei, Nastutė pasisėjo morkų, burokėlių, ki-tų daržovių. Vietiniai pradėjo ateidinėti pas ją, prašydami tai to, tai kito nu-sipirkti. Anastazija iškilmingai tas ke-lias morkas nešdavo ir dėdavo ant svarstyklį, tada kainą pasakydavo. Pasklidavo visą apylinkę naujiena apie jos svarstyklės, nes niekas čia tokį ne-buvó matęs. Pradėjo iš jos svarstyklės skolintis – kam reikėjo kruopas pasi-sverti, kas kokį miško žvėrį sumedžio-jęs mėsą parduoti sugalvojo, kas žuvę nebe štukomis, o už svorį pardavinėti panoro. Nebuvo iki tol tuose kraštuose tokios prekybos už kilogramus! Už paskolintas svarstyklės Nastutė gaudavo maisto. Mažai kas, bet buvo ir tokį, kurie pinigais duodavo. Tuos Nastutė kaupė ir vis galvojo, gal bus kokia proga kaip nors Ramutei nusiūsti.

Kartą svarstyklės pavogė. Sužinojo komendantas ir labai supyko, nes „kon-fiskuoti arba nusavinti galima, bet tam reikia, kad įsakymas raštu būtų, o vogti – tai jau nusikaltimas, baudžiamas reikalas, gresia net katorga.“ Tai vie-shai susirinkime pasakęs, išgąsdino va-gišių, ir jau kitos dienos pavakarę, grī-žę iš miško darbų, Nastutė su Pijumi rado svarstyklės prie durų paliktas.

Taip ir bėgo jų dienos, kažkokios tu-ščios, betikslės, dažnai šaltos ir alka-nos, bet noras kabintis į gyvenimą buvo stipresnis už juos pačius. Tas noras išviršaus buvo pilnas Ramutės: ji viena, tarsi malda, buvo abiejų jų lūpose – ką be-dirbtų, kur beeitų... Abu jie vieną tegalvojo, jog negali būti tokia didelė ne-teisybė, kad savo vaiko ant šios žemės daugiau nepamatytų. Tik po kelių me-tų leido jiems parašyti laišką ir pasiūsti Ramutei. Viskiems tremtiniam buvo leista parašyti po laišką, kuriuos visus surinkę, išvežė į Ivanovką, o iš ten tas didžiulis pondas laiškų ir Irkutsko ge-ležinkelio stotį pasiekė. Ilgai tie laiškai keliamo, tiek pat, kiek ir juos raše trem-tiniai, tik į kitą pusę, į tėviškę. Išniekinti laiškai, perskaityti švietimą, su išbrauky-tais ir užteptais žodžiais, bet vis dėlto pa-siekė Lietuvos miestus, kaimus, vien-kiemius. Tomis dienomis visa likusi Lie-tuva skaitė ir verkė, labai gerai numa-nydami užpeckiotų žodžių prasmę.

(Bus daugiau)
Rasa KAČIULIENĖ

Istorija be „baltų dėmių“

Karininkas, šaulys, mokytojas Benjaminas Meškelis

1941 metų birželi, pirmomis karo dienomis, Alytuje Vokietijos kariuomenės kareiviai baudžiamosios akcijos metu nužudė daugiau kaip 300 alytiškių, tarp jų nemažai šaulių-sukilėlių beių būrio vadą ltn. Benjamina Meškelį.

Benjaminas Meškelis gimė 1909 metų balandžio 1 dieną Panevėžio apskritys Pumpėnų miestelyje ūkininkų Petro Meškelio ir Valerijos Aleksandros Seredinskaitės šeimoje. Be jo, šeimoje dar augo penkivaikai: broliai Petras ir Jurgis (gimę 1924 metais), seserys Michalina (gimus 1904 metais), Jadyga (gimus 1906 metais) ir Reginė (gimus 1915 metais). Gyvenant Pumpėnuose, tėvas buvo bažnyčios vargonininkas. 1918 metais visa šeima persikelė gyventi į Biržų apskritys, Vabalninko valsčiaus, Antašavos vienkiemį – ten tėvas paveldėjo ūki, o vėliau pirkė iš dvaro dar apie 40 hektarų žemės.

1922–1929 metais B. Meškelis mokėsi Panevėžio valstybinėje gimnazijoje. Buvo darbštus ir labai gabus. Mėgo matematiką, lietuvių kalbą, piešimą, o ypač muziką. Puikiai grojo smuiku ir gerai skambino fortepijonu. Baigęs 8 klases, savanoriu išstojo į kariuomenę. Tarnavo 5-ame DLK Kęstučio pėstininkų pulke. Mokėsi Karo mokykloje, suteiktas jaunesniojo leitenanto laipsnis. Tolimesnei tarnybbai pasiūstas į 3-ią artilerijos pulką. Šiame pulke, be savo tiesioginių – 3-ios grupės orientacijos karininko (komandos viršininko) – pareigų, įvairiu laiku dar vykdė šias pareigas: 4-os baterijos vadas, naujokų baterijos vadas, ūkio komandos viršininkas, pulko iždininkas, pulko adjutantas, taip pat buvo paskirtas pulko teismo nariu-kandidatu, o vėliau pulko karių parduotuvės vedėju. 1934 metų sausio 9 dieną B. Meškelis perkelės į Karo aviacijos karininkų kursus, į Aviacijos mokyklą mokinii-lakūnų.

1934 metų birželio 7-osios naktį voldearininkai Kaune sukėlė pučą, norėdami įministro pirmininko postą grąžinti prof. A. Voldemarą. Puče dalyvavo ir j. leitenantas B. Meškelis. Jis su keliais kareiviais užėmė ir saugojo Kauno centrinį paštą, įsakė telefonistėms išjungti visus telefonus. Vėliau tardymo metu atsisakė išduoti sukiliimo iniciatorius, teigdamas, kad tas žygis nebuvo tėvynės išdavimas.

Remiantis Amnestijos įstatymu dėl Birželio 6–7 dienų riaušių dalyvių, karininkai buvo nubausti ne teismo, bet drausmine tvarka. 1934 metų liepos 10 dieną 22 karininkai buvo pažemininti į eilinius kareivius ir paleisti iš kariuomenės, o 46 karininkai, tarp jų ir j. ltn. B. Meškelis, buvo paleisti į atsargą be pažeminimo, uždraudžiant kurį laiką gyventi Kaune. Jis davė raštišką pasižadėjimą, kad nedalyvaus opozicijos veikloje. Vargais negalais gavės leidimą išvykti iš tėviškės, atvyko į Alytų ir pradėjo mokytojauti.

1935 metų vasario 1 dieną pradėjo dirbtį Alytaus gimnazijoje kūno kultūros mokytoju, taip pat buvo paskirtas IVa klasės auklėtoju. Ryškią vietą gimnazijos visuomeniniame bei kultūriname gyvenime užėmė skautų organiza-

cija. 1935 metais jai priklausė 232 nariai. 1935 metų rugsėjo 26 dieną mokytojas B. Meškelis buvo paskirtas Alytaus skautų tunto tuntininko padėjėju. Jis aktyviai reiškėsi visuomeninėje veikloje, noriai dirbo su jaunimu ir skautais, organizuodavo įvairias sporto varžybas, išvykas į gamtą.

1935 metų vasarą B. Meškelis mokėsi Lietuvos aeroklubo Nidos sklandymo mokykloje, kur baigęs sklandymo kursą ir išlaikęs egzaminus gavo sklandytojo „B“ klasės piloto laipsnį. Jis ne tik įgijo pagrindinių teorinių žinių apie aerodinamiką, sklandymą, sklandytuvų eksploataciją ir remontą, vietas reljefą ir oro sąlygas, bet ir padarė daugiau kaip 40 startų.

1936 metų sausį buvo įsteigta Alytaus miesto savivaldybės ugniaugesių savanorių komanda, kurioje buvo 60 vyrų. Už darbą buvo mokamas valdybos nustatytas atlyginimas. Komandos viršininku, o vėliau vyr. brandmeisteriu paskirtas B. Meškelis.

Atskirai reikėtų paminėti apie B. Meškelio veiklą Lietuvos šaulių sąjungoje, į kurią jis išstojo 1927 metų vasario 15 dieną – dar mokydamasis Panevėžio gimnazijoje. 1935 metų sausį atvykęs į Alytų, iš pradžių priklausė Alytaus šaulių atsargos karininkų būriui, o 1937 metų kovą buvo paskirtas Alytaus 2-ojo šaulių būrio vadu, vėliau – I kuopos vado pavaduotoju. Jis organizuodavo ir pats aktyviai dalyvauja šaulių manevruose ir pratybose. 1936 metų spalį vykusiuoše didžiuosiuose Alytaus šaulių rinktinės manevruose B. Meškelio vadovaujami „mėlynieji“ šaulių daliniai savo puolimu privertė atsitraukti „raudonuosius“ ir užėmė Jiezno miestelį.

Nuo 1936 metų rugsėjo 1 dienos B. Meškelis pradėjo dirbtį Alytaus miesto savivaldybėje kasininku. Ten dirbdamas susipažino su savivaldybės tarnautoja Ona Zareckaitė, su kuria susituokė 1937 metų gruodžio 26 dieną Kaune. O. Zareckaitė 1937 metų vasara irgi mokėsi Nidos sklandymo mokykloje ir įgijo sklandymo „A“ klasės piloto vardą. B. Meškelio žmona mokytoja taip pat buvo šaulė bei skautė.

1934 metų spalio 1 dieną išstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universitetą, B. Meškelis studijavo Matematikos-gamtos fakulteto Fizikos-chemijos skyriuje. 1935 metų rugsėjo 9 dieną perėjo studijuoti į Teisių fakulteto Teisių skyrių, 1938 metų spalio 10 dieną – į Technikos fakulteto Technologijos skyrių. Aukštojo mokslo neužbaigę, nes gime dukrelė Meilė Aurelijė, reikėjo rūpintis šeimos materialine padėtimi.

1937 ir 1938 metais paduoti prašymai Lietuvos kariuomenės štabo viršininkui ir Prezidentui A. Smetonai priimti į tikrąjį karą tarnybą buvo išspręsti neigiamai. 1938 metų spalio 20 dieną B. Meškelis iš Alytaus persikėlė gyventi į Kauną. Studijuodamas universitete, nuolatinės tarnybos neturėjo, bet rašydavo straipsnius į žurnalus apie karinius dalykus ir fizinių pasiruošimą.

1938 metų lapkričio 23 dieną Prezidento A. Smetonos aktu daugeliui at-

sargos karininkų buvo suteikti aukštesni laipsniai. B. Meškeliu su teiktasatsargo leitenanto laipsnis.

Sovietams okupavus Lietuvą, B. Meškelis slaptai ištraukė į antisovietinį pasipriešinimo judėjimą. Prasidėjus masiniam lietuvių išvežimui, Benjaminas, matydamas išvežamujų kančias, vienas ryžosi eiti išardytį geležinkelio bėgių ir sukludyti nelaimingų išvežimą. Tik artimųjų prašomas susilankė. Šiandien ir artimiausiai giminės negalėtų tiksliai pasakyti, kur prasidėjo sukilėlio B. Meškelio kovos kelias. Jo dramatiška žūtis pirmomis karo dienomis tebéra apsupta paslapties kraiste. Yra dvi versijos. Pagal vieną, oficialiai užfiksuota to meto dokumentuose, B. Meškelį 1941 metų birželio 22 dieną apie 12 valandą Alytaus valsčiuje Likiškių (kitur nurodyta – Likiškelių) kaimo laukuose, renkanti ginklus ar atliekantį žvalgybą, nusovė raudonarmiečiai.

Tačiau iš tikrujų, 1941 metų birželio 21 dieną, karo išvakarėse B. Meškelis, vykdymas LAFO slaptas instrukcijas, atvyko į Alytaus apylinkes organizuoti šaulių ir apsistojo pas žmonos brolį Petrą Zarecką Butrimiškių kaime, Alytaus valsčiuje. Birželio 22-osios ankstų rytą išvažiavo dviračiu į Alytų, kur dalyvavo slaptame susirinkime, organizavo žmones sukiliui. Sovietinių okupantų Alytaus šaulių kuopa buvo likviduota. Tačiau B. Meškelio pastangomis tos kuopos dalis susitelkė į slaptą šaulių būrelį.

1941 metų birželio 22-osios anksčiau rytą prasidėjo Vokietijos–Sovietų sąjungos karas. Alytus buvo smarkiai bombarduojamas, nes čia buvo dislokuotas tankų ir įrengtas aerodromas. Pakrikė sovietų kariai pradėjo plėšikauti, terorizuoti ir žudyti miesto gyventojus.

1941 metų birželio 23 dieną per Kauno radiofoną LAF-o įgaliotinis Leonas Prapuolenis perskaitė Lietuvos valstybės atkūrimo deklaraciją ir paskelbė sudarytos Vyriausybės sąrašą. Laikinoji Lietuvos Respublikos Vyriausybė išleido įsakymą, kad visi buvę laisvos Lietuvos tarnautojai grįžtų į savo vietas ir pradėtų eiti ankstesnes savo pareigas. Tose policijos nuovadose, į kurias seni pareigūnai dar negržo, policijos organizavimo darbo turėjo imtis šauliai, partizanai ir susipratę aktyvūs vienos lietuvių patriotai.

Birželio 23-ąją Alytaus gimnazijos mokytojo Mykolo Babilaus iniciatyva buvo sušauktas vienos lietuvių susirinkimas, kad išrinktų Komitetą viešajai tvarkai palaikyti. Lietuvė komitetas paskyrė laikinai eiti apskrities viršininko pareigas kpt. Stepą Maliauską, o laikinu Alytaus miesto komendantu – kpt. Domininką Jėčį. Pirmomis karo dienomis Alytuje susiformavo trys šaulių-partizanų būriai: kpt. D. Jėčio būrys veikė dešiniajame Nemuno krante, ats. ltn. Vlado Šimoliūno būrys – prie kelio į Kauną, o ats. ltn. B. Meškelio būrys – Artillerijos kareivinių rajone.

Pirmadienį, birželio 23-ąios rytą,

Šaulys Benjaminas Meškelis. Alytus, apie 1937 metų

rusų kariškiai pradėjo masiškai bėgti iš miesto Ulonų gatvę Kaniūkų tilto link. Juos kitoje tilto pusėje prieštankiniai pabūklais sutiko jau nuo Gardino pusės atžygiavę vokiečiai ir rusams tiltu prasiveržti nepavyko. Sukilėliai suprato, kad jei nesutrukdyti sovietams sugrįžti į miestą, prasidės plėšikavimas, jie čia įtvirtins ir įsivelis į gatvių kautynessu. Simo pusės atslenkančio fronto daliniais. Nukentės miestas, žus daug čia dar užsilikusių alytiškių. Vokiečiai gali panaujoti artileriją, kils dar daugiau gaisrų. Nusprendę neleisti rusų į miestą, kad neprasidetų kautynės gatvėse, Alytaus pakraštyje jau buvo išsidėstęs ir užsimaskavę šaulių-partizanų būrys, kurį sutelkė į jam vadovavo B. Meškelis.

Sukilėliai sovietų dalinį sutiko stipriai ugnimi. Vykstant mūšiui, besikunančiuosius apsupo vokiečiai. Rusai mėtė ginklus ir pasidavinėjo, keliavadi ir politrukai nusisovė, o sukilėliai džiaugėsi, kad atsilaikė ir neleido bolševikams prasiskverbti į miestą. Nors šauliai-partizanai ant rankovių ryšėjo pogrindžio nurodytus baltus raiščius, tačiau vokiečiai juos sutiko kaip priesus, visus nuginklavę ir nuvedę uždarę Ulonų gatvę į štūtėjusiose kareivinėse, palikę apsaugą. Būrio vadas B. Meškelis, mokėdamas vokiečių kalbą, dar bandė aiškintis su vokiečių kariais, bet tie į jokias kalbas nesileido.

Birželio 23-ąios vakare areštuotus 42 vyrus ginkluoti vokiečiai nuvedę į Nemuno pakrantę ir visus sušaudė. Išsigelbėjus tik vienas vyras – Antanas Merkelis, kuris buvo geras plaukikas. Jis, pastūmės į šalį artimiausią konvojininką, staiga šoko į Nemuną, pasinėrė ir šiaip taip nusigavo į kitą Nemuno pusę. Kadangi jau buvo prieplanda, vokiečiai pašvietė lemputėmis, pašaudė ir nuėjo.

Kai kurių žuvusiuų pavardės yra žinomas: būrio vadas ltn. Benjaminas Meškelis, viršila Pranas Valiulis, šauliai Juozas Andriuškevičius, Juozas Laukaitis, Andrius Tamulevičius, Leonas Miglinas, Juozas Pakrošnis... (keliamas į 7 ps.)

2019 m. gegužės 3 d.

Tremtinys

Nr. 17 (1327)

7

Jaunimo pasipriešinimas sovietinei okupacijai

(atkelta iš 2 psl.)

Jaunimas piktinosi blogėjančiomis gyvenimo sąlygomis, prieverta. 1957 metais suimtas Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakulteto antro kurso studentas Leonardas Gogelis per tardymą pasakė, kad kolkiečius sovietų valdžia išnauja, kad rusifikuoją mūsų kraštą. Nepasitenkinimą sovietine sistema jaunimas reiškė ir pamoką, paskaitų ar susitikimų metu, klausinėdami mokytojų ar dėstytojų apie sunkų žmonių gyvenimą, nacionalinės kul-

tūros slopinimą. Pavyzdžiu, KPI studentai Ksavera Vaičiūnas ir Henrikas Šilgalis SSKP istorijos seminare pareiškė, kad komunizmas ir fašizmas nesiskiria, abu vienodai susidoroja su savo priešais.

Būdamas Vilniaus universiteto studentu, 1956 metais viešai per paskaitą paklausiai SSKP dėstytojo, kodėlnegerbiamas Atlanto nugalėtojų Stepono Dariaus ir Stasio Girėno, išgarsinusiu pasauliye savo skrydžiu Lietuvą, atminimas. Man buvo atsakyta: „Niekada jū ne-

gerbsime, nes Darius kovojo prieš sovietų valdžią, o Stasys Girėnas buvo kapitalistas – turėjo motociklą...“ Kitas „revolucionierius komunista“ Apukas Maksimavičius – mūsų tauatos kultūros naikintojas (jam vadovaujant Kauno karomuziejui, buvo sugriauti visi centrinio sovieto paminklai), atvykėsus iki Kauno komjaunimo vidurinės mokyklos moksleivais ir mokytojais, mūsų drąsiuosius lakūnus net išvadino fašistais...
(Bus daugiau)

Zigmas TAMAKAUSKAS

Matikų šeimos kova už laisvę

(atkelta iš 4 psl.)

Manoma, kad A. Matikas ir A. Bieliauskas buvo užkasti Gojaus miškelyje prie Kruonio. Jau Atgimimo laikais žuvusių giminės susirado tame „žygje“ dalyvavusį Kruonio stribą ir prasė nurodyti vyrų palaidojimovietą, garantavę, kad niekam neišduos. Tačiau stribas buvo praradęs atmintį. Dabar Gojaus miške įrengta partizanų pagerbimo vieta, pastatytais kryžius. 1995 metais aplinkį medžiuose pritvirtinta 30 baltų kryžių, turėjo Naro slapyvardį.

Broniaus Matiko-Naro istorija

Sugrįžus sovietiniams okupantams, Bronius Matikas možėsi Jiezno gimnazijos šeštoje klasėje, jam buvo šeoliaka. Tačiau jau nuo pirmųjų partizaninio karo dienų, tai yra 1944 metų liepos 14 dienos, kartu su broliu Vincu tapo DKA 4-ojo bataliono (vadas – Antanas Galinis-Juodoji Kaukė) brolio būrio kovotoju, po metų su broliu perėjo į 3 batalioną (vadas Zigmantas Kacevičius-Genijus), turėjo Naro slapyvardį.

Jo kova tęsėsi iki pat 1950 metų, kai partizaninis karas buvo pralaimėtas. Matyt, motinos prašomas, nutare išeiti iš miško. 1950 metais jis legalizavosi, paimtas tarnauti į sovietinę kariuomenę. Trejus metus tarnavo Grozne, o kai sugrįžo į Lietuvą, partizaninis karas jau pasibaigęs, broliai Jonas ir Antanas žuvę, Vincas – slapstėsi, motina tremtyje, o Albinas gyveno pas giminės.

(Bus daugiau)
Stanislovas ABROMAVIČIUS

Karininkas, šaulys, mokytojas Benjaminas Meškelis

(atkelta iš 6 psl.)

Okupantų vokiečių nužudytieji laikinosios policijos sargybiniai – Jonas Andruškevičius, Rapolas Česynas, Petras Jodauga, Stasys Linkevičius, Antanas Matusevičius, Stasys Mugenis, Juozas Ramanauskas, Juozas Tumasonis; sukilėliai – Vytautas Buinickas, Algirdas Ražaitis ir kt. Sąrašas nebaigtas, kaip neturi pabaigos ir mūsų tévynės istorija. Sušaudytųjų kūnus vokiečiai ten pat ir paliko. Gavę leidimą, giminės žuvusiųjų kūnus surinko ir palaidojo Alytaus miesto bei Rumbonių kaimo (Alytaus valsčius) kapinėse. Benjaminą Meškelį artimieji palaidojo Ūdrrijos kaimo kapinėse (Alytaus valsčius) birželio 24 dieną.

1942 metų kovo 28 dieną B. Meškelio palaikai buvo perkelti į Alytaus kapines, šalia karienės A. Juozapavičiaus, šaulio

J. Bloznelio ir kitų žinomų patriotų kapų, palikusių ryškų pėdsaką Alytaus krašto kultūrinėje ir švietėjiskoje veikloje.

2000 metų balandžio 19 dieną Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija B. Meškeliui pripažino kario savanoario statusą (po mirties), o 2000 metų liepos 26 dieną Krašto apsaugosministrassuteikė jam dimisijos leitenanto laipsnį. 2018 metų gegužės 10 dieną Lietuvos šaulių sąjungos vado įsakymu Karininko Antano Juozapavičiaus šaulių 1-osios rinktinės Alytaus miesto 106-ajai kuopai suteiktas Benjamo Meškelio vardas.

Siemet Lietuvos šaulių sąjungos Karininko Antano Juozapavičiaus šaulių rinktinės Alytaus miesto 106-oje kuopoje, kuri pavadinta Benjamo Meškelio vardu, vyko renginiai, skirti paminėti šio tévynės patrioto 110-osioms gimimo metinėms.

Vyko šaudymo varžybos iš orinių (pneumatinių) šautuvų Alytaus Šaltinių pagrindinėje mokykloje, iškilmingai įteikti pažymėjimai naujai įstoju siems jaunesniams šauliams.

Alytaus Šv. Angelų Sargų bažnyčioje aukotos Šv. Mišios už tragiškai žuvusį B. Meškelį ir už Laisvės kovose bei Sibiro platybėse žuvusius šaulius.

Prie bažnyčios šventoriuje esančio B. Meškelio kapo tylos minute pagerbtas jo atminimas, uždegtos žvakutės. Šių eilucių autorius, pasitelkės archyvinę medžiagą, papasakojo apie dramatiško likimo žmogaus, dvasiškai ir intelektualiai turtinės asmenybės iš Panevėžio krašto gyvenimo ir veiklos kelią.

Vėliau vyko pėsčiųjų žygis Karininko B. Meškelio ir jo vadovautų šaulių kovų vietomis – Alytaus mieste ir apylinkėse.

Gintaras LUCINSKAS

Tremtinys
www.lpkts.lt

ISSN 2029-509X

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga
Įmonės kodas 300032645
Ats. sask. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas
Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204

Redaktorė Jolita Navickienė
Kalbos redaktorė Audronė Kaminskiė
Techninė redaktorė Vesta Milerienė

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

2 spaudos lankai. Tiražas 1580 egz. Kaina 0,66 euro.

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

Ilsėkites ramybėje

Algis Feliksas Bula
1942–2019

Gimė Pakruojo r. Mažeikių k. ūkininkų šeimoje, augo su seserimis Aldona ir Vanda. 1949 m. šeima ištremta į Irkutsko sr. Alzamajaus r. Staryj Alzamajaus k. „Krasnyj partizan“ kolūkį. Baigė septynmetę mokyklą. Dirbo kolūkio laukininkystėje, vėliau – traktorininkų bri-gadoje. Į Lietuvą su šeima sugrįžo 1959 m. Gyvenamas namas buvo nugriautas, tad apsistojo pas dėdę Siečių kaime. Vėliau tėvai išsigijo būstą Pakruojoje. Algis dirbo įvairius darbus, baigė kursus – vairuotoju bei autokranininku. 1964 m. su Marijona Jasiūnaite sukūrė šeimą. Užaugino dukterį ir sūnų. Gyveno Pakruojoje. Turėjo dvi vaikaites. Buvo TS-LKD PKTF narys. Ilgametis LPKTS Pakruojo filialo tarybos narys, vėliau nešės. Už aktyvų dalyvavimą filialo veikloje apdovanotas LPKTS žymeniu „Už nuopelnus Lietuvai“.

Palaidotas senosiose Pakruojo kapinėse.
Užjaučiame žmoną Marijoną, sūnų Marių ir dukterį Alginą bei jų šeimas.

LPKTS Pakruojo filialas

Skelbimai

Gegužės 3 d. (penktadienį) 10 val. LPKTS Šiaulių filialas Šiaulių Ginkūnų kapinių tremtinių sektoriuje organizuoja pavašarinį kapinių tvarkymą. Bus atvežta juodžemio. Laukiame visų galinčių padėti šiuose darbuose. Turėkite darbines pirštines ir kibirėlius (ar maišelius) nešioti žemėms.

Gegužės 6 d. (pirmadienį) 17 val. LPKTS salėje (Laisvės al. 39, Kaune) įvyks LPKTS Kauno filialo ataskaitinė konferencija, kartu paminėsime ir Motinos dieną.

Maloniai kviečiame gausiai dalyvauti.

Gegužės 11 d. (šeštadienį) 9.30 val. LPKTS buveinėje (Laisvės al. 39, Kaune) įvyks LPKTS valdybos posėdis, **11.30 val.** – TS-LKD PKTF valdybos posėdis. Valdybų narius kviečiame dalyvauti.

Gegužės 18 d. (šeštadienį) kviečiame dalyvauti istorinėje partizano Albino Ivanausko palaiķu, rastu 2018 m. vasarą Vilniuje, Našlaičių kapinėse, laidojimo ceremonijoje.

Gegužės 17 d. nuo 8 iki 22 val. ir 18 d. nuo 9 iki 10.20 val. paskutinės pagarbos atidavimas Simno parapijos šarvojimo salėje. Karstas išešamas – 10.20 val. Šv. Mišios – 10.30 val. Simno Švč. Mergelės Marijos émimo į dangų bažnyčioje. Laidotuvės Simno kapinėse, giminės kapavietėje.

Gegužės 25 d. (šeštadienį) LPKTS Alytaus filialas ir Lazdijų r. savivaldybė kviečia dalyvauti žygje „Dainavos apygarados partizanų takais“. 10 val. šv. Mišios Lazdijų miesto Šv. Onos bažnyčioje. Kelionė prasidės Adolfo Ramanausko-Vanago téviškėje Bielėnų kaime, Lazdijų rajone.

Pasiteirauti tel. (8 315) 31811, 8 694 07641.

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Kauno filialas, vienijantis apie 2000 tremtinių, yra visuomeninė, ne pelno siekianti organizacija. Būtume dėkingi, jeigu kas padovanotų, kad ir naudotą, bet tinkamą darbui kompiuterį. Skambinkite tel. (8 37) 323 197 arba atvykite į mūsų buveinę Kaune, Laisvės al. 39, 3 kabinetas.

Kviečiame apsilankytis LPKTS Patriotinių leidinių knygynėlyje (Laisvės al. 39, Kaune) ir išsigyti knygų tremties ir rezistencijos tematika, naujausius „Tremtinio“ numerius. Knygų galite išsigyti ir internetu www.lpkts.lt

S P A U D O S ,
R A D I O I R
T E L E V I Z I O S
R É M I M O
F O N D A S

Kunigas Antanas Ylius-Vilkas, Taunys

Antanas Ylius gimė 1909 metų balandžio 21 dieną Kėdainių apskrities Ariogalo valstčiaus Pagynėvio kaime. 1931 metais baigė Marijampolės marijonų gimnaziją ir išstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos ir filosofijos fakulteto Teologijos skyrių. 1934 metų birželio 29 dieną įsventintas į kunigus. 1935 metais baigė Vytauto Didžiojo universitetą. Paskirtas į Marijampolės parapiją, kur vikaravo, buvo pradžios mokyklų tikybos mokytojas ir kapelionas. 1936 metų rudenį perkeltas į Žemaičių Kalvariją Telšių apskrityje. Čia taip pat buvo bažnyčios vikaras, dirbo mokyklos tikybos mokytoju. 1938 metų rudenį grąžintas į Marijampolę, kur vėl vikaravo ir buvo mokyklų kapelionas.

1940 metais, prasidėjus pirmajai sovietų okupacijai, bolševikai užėmė Marijampolės marijonų vienuolyną ir išvaikė vienuolius. Kunigas A. Ylius buvo paskirtas į Marijampolės apskritys Skardupių parapiją, kur kunigo A. Kazlausko rūpesčiu jau buvo padėti naujos

bažnyčios pamatai. 1941 metais naujojoje bažnyčioje prasidėjo pamaldos. Vokiečių okupacijos laikotarpiu A. Ylius pastatė kleboniją – marijonų naujokyną, parapijos namą su sale ir ūkinį pastatą. Karo metais kunigas išslapstė keturis žydus, kurie vėliau išvyko gyventi į Izraelį.

Antrosios sovietų okupacijos pradžioje gyvendamas legaliai, kunigas A. Ylius, būdamas Suvalkijos ginkluotojo pogrindžio vadų autoritetas, ieškojo galimybės suburti juos į vieną vietą, surengti bendrą pasitarimą ir taip pradėti partizaninės kovos centralizaciją. Čia jam daug padėjo 1945 metų pavarą Skardupių klebonijoje įrengtame bunkeryje gyvenęs Jonas Pileckis, kuris vėliau tapo vienu iš Tauro apygardos štabo narių, slapyvardžiu Brokas.

Skardupių klebonijoje vyko parenkimieji Tauro apygardos kūrimo darbai. 1945 metų liepos 19 dieną čia įvyko steigiamasis apygardos štabo posėdis, rugpjūčio 15 dieną – apygardos štabo narių ir partizanų grupių atstovų pasitarimas, kuriam buvo įkurtą Tauro apygardą. Kun. A. Ylius buvo paskirtas apygardos Sanitarijos skyriaus viršininku, kartu ējo ir apygardos kapeliono pareigas. Rugpjūčio 20 dieną apygardos vado Leono Taunio-Kovo įsakymu Nr. 2 kunigas A. Ylius paskirtas dar ir apygardos štabo Ūkio skyriaus viršininku.

1945 metų rugsėjo 16 dieną Skardupių klebonijoje buvo įkurtas Lietuvos išlaisvinimo komitetas (LIK), kurio nariu tapo kunigas A. Ylius-Vilkas. Vienas pagrindinių komiteto tikslų buvo kuo „skubiau surasti būdų ir tinkamų asmenų užmegzti ir palaikyti ryšius su visos Lietuvos partizanais, išplatinti išeistus į Lietuvos partizanus atsišaukimus ir

kuo veikiau organizuoti partizanų apygardas“ (Lietuvos partizanų Tauro apygarda (1945–1952 metai), Vilnius, 2000, p. 88–89).

Naktį iš 1945 metų spalio 21-osios į 22-ąjį kunigas A. Ylius buvo suimtas. Kalintas LSSR MGB vidaus kalėjime. 1946 metų liepos 14 dieną Karo tribunolo nuteistas dešimčiai metų lagerio ir penkeleliems tremties. 1946 metų gruodžio 24 dieną išvežtas į lagerį. Kalėjo Kargopolio (Archangelsko sritis), Karagandos (Kazachstanas) ir Vorkutos (Komija) lageriuose. Nuo 1955 metų vasario 17 dienos – tremtyje Vorkutoje. 1956 metų gegužės 10 dieną paleistas, tais pačiais metais grįžo į Lietuvą.

1956–1961 metais kunigas A. Ylius buvo Raseinių rajono Lesčių Dievo Apvaizdos bažnyčios parapijos valdytojas. Jo rūpesčiu suremontuota varpinė ir bažnyčia: sie nos iš lauko apkaltos lentomis, iš naujo uždengtas stogas, viduje pastatyta suolų.

1961 metais A. Yliui

buvo panaikinta kulto tarnaudojo registracijos pažyma. Penkerius metus jam teko dirbtį miško darbus, jis buvo šmeižiamas ir persekiojamas. 1966 metais kunigas A. Ylius paskirtas Radviliškio rajono Grinkiškio Šv. Mergeles Marijos Apsilankymo bažnyčios altaria, 1967 metais – to paties rajono Palonų Dievo Apvaizdos bažnyčios klebonu, 1973 metais – Šiaulių rajono Šiupyliai Šv. Aloyzo bažnyčios administratoriumi ir Gruzdžių Šv. Trejybės bažnyčios vikaru, 1983 metais – Joniškio Mergeles Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčios altaria, 1985 metais – Šiaulių rajono Kužių Šv. Mergeles Marijos Gimimo bažnyčios klebonu. Pablogėjus sveikatai, 1987 metais paskirtas Šiaulių Šv. Petro ir Povilo bažnyčios altaria.

1990 metų kovo 14 dieną reabilituotas. Apraše rezistencijos eigą. Kunigas A. Ylius mirė 1994 metų liepos 8 dieną Šiauliuose. Palaidotas Marijampolės vienuolių marijonų kapinėse. Lie-

Kunigas Antanas Ylius sovietų lageryje
Nuotrauka iš Skardupių Šv. Mergeles Marijos, Krikščionių pagalbos, parapijos archyvo

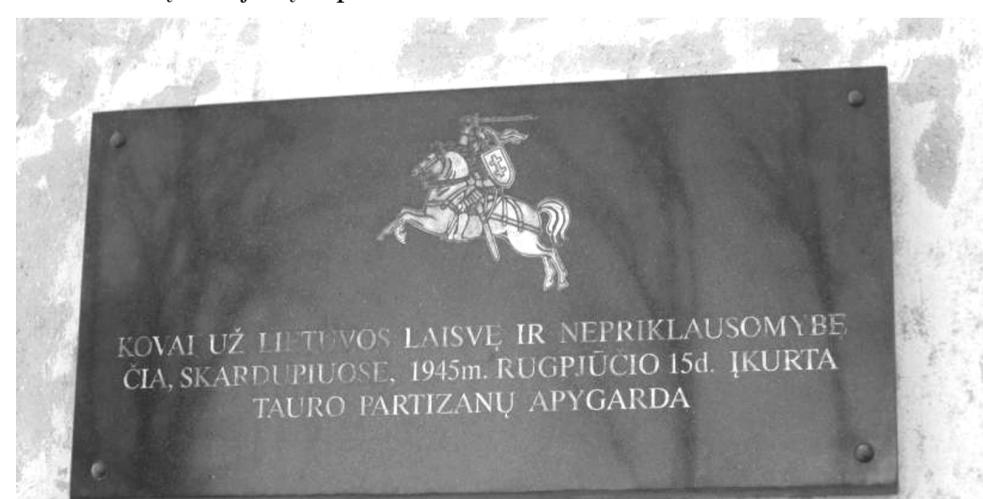

Tauro apygardos steigiamasis susirinkimas (iš kairės):
Jonas Pileckis, Leonas Taunys, Antanas Ylius, Albinas Ratkelis ir Vitalius Gavėnas. Skardupių klebonija, 1945 metų liepos 19 diena
Nuotrauka iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus

tuvos Respublikos Prezidento 1998 metų lapkričio 18 dienos dekreto A. Ylius apdovanotas Vyčio kryžiaus 2-ojo laipsnio ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didysis kryžius) (po mirties).

A. Yliaus vardas suteiktas vienai Marijampolės rajono Skardupių miestelio gatvei, jovardu pavadinta Skardupių Šv. Mergeles Marijos, Krikščionių Pagalbos, bažnyčios niša. 2009 metais kunigas A. Ylius paskelbtas Skardupių garbės piliečiu.

Parengė Rūta TRIMONIENĖ

Atminimo lenta ant Skardupių klebonijos pastato

Paminklas 1945 metų rugpjūčio 15 dieną Skardupių klebonijoje įkurtai Tauro partizanų apygardai atminti. Marijampolės r. Marijampolės sen. Skardupių k.

Skardupių klebonijos pastatas, kuriamo 1945 metų rugpjūčio 15 dieną buvo įkurtą Tauro apygardą